

ВРИЈЕМЕ СЕЛА У НОВОМ САЗНАЈНОМ ОКВИРУ

Сажетак: Социолошки сазнајни оквир анализе и тумачења времена села заснован је на трилогији људског, човјековог и човјечанског времена. Општи теоријски приступ спецификован је на вријеме села у којем имају свој суверенитет људско, сељаково (човјеково) и вријеме сеоске заједнице (човјечанско). Сва три типа времена имају посебне улоге, функције, значај, значење и смисао у конститутивној и регулаторној установљености начина производње сеоског и друштвеног живота у цјелини. У њиховој интерференцији се испољава енергија апсолутне нулте тачке времена друштвене васионе, као човјеково – друштвено вријеме. У раду је скицирана идеалнотипска форма времена села, која може бити само теоријско-методолошко средство које открива логосне претпоставке позитивне корелације људског, сељаковог и времена сеоске заједнице. Тако идеалнотипска форма времена села има сазнајни и практични карактер. Сазнајни, у откривању симетрије људског, сељаковог и човјечанског времена сеоске заједнице и узрока појаве асиметрије. Практични, у изградњи конститутивне и регулаторне структуре друштвеног система одређеног друштва и мјеста и улоге сеоске заједнице у друштву, с циљем остваривања прогреса као задовољавања фундаменталних људских потреба.

Кључне ријечи: људско вријеме, сељаково (човјеково) вријеме, вријеме сеоске заједнице (човјечанско вријеме), логосна валентност, интерференција, идеалнотипска форма

1. Теоријски приступ – трилогија времена

Село је специфична човјекова заједница која у себи носи генеричност људског рода и тиме припада друштвеној васиони. Друштвена васиона, као и сваки посебан модел свемира, има своју супстанцијалност у апсолутној временитости која се диференцира у виду трилогије: људско, човјеково и човјечанско вријеме (Vukićević, 2019).

Људско вријеме, као логосна енергија генеричког карактера (потенцијална и актуелна), условљено је апсолутном временитости да се оваплоћује у човјековом и

¹ vukicevic@t-com.me

времену човјечанском, тј. да своју универзалну затвореност отвара у виду човјековог и човјечанског времена. Том логосном енергијом се детерминише и човјеково и човјечанско вријеме и прати онтологија настанка и постојања људског рода, човјека и човјекове заједнице. То је израз генеричке суштине у којој се спаја свијест и савјест (Assmann, 2013) и усмјерава да ништа људско не иде у не-битак (Heidegger, 1985).

У детерминизму ове логосне енергије превладава се монополска позиција било којег типа времена: људског, човјековог и времена човјечанског. Према томе, временитост апсолутне нулте тачке времена друштвене васионе испољава се у трилогији људског, човјековог и човјечанског времена, која генеричком нужношћу дјелује у свим областима друштвеног живота и истовремено омогућава генеричку слободу (Vukićević, 2003).

Овдје је садржан теоријско-методолошки сазнајни оквир за објективну социолошку анализу и тумачење времена села као специфичног конституента друштвене васионе.

Социолошком анализом можемо вријеме села разложити на:

- људско вријеме као генеричку логосну енергију времена села;
- сељаково вријеме (антрополошко-искуствено) као човјеково вријеме припадника сеоске заједнице;
- човјечанско вријеме – повијесно конституисано вријеме сеоске заједнице (Vukićević, 2015).

Социолошком анализом откривамо аутономију назначених типова трилогије времена села, али истовремено, и нужност њиховог јединства. Људско вријеме се искуством потврђује у сељаковом времену и човјечанском времену сеоске заједнице. Резултати социолошке анализе у виду теоријске и емпиријске рашчлањености структуралних компоненти времена села, укључујући и социолошку имагинацију, представљају сазнајну основу социолошког тумачења значења, значаја и смисла које категоријално јединство времена села има за сељака, сеоску заједницу и друштво у цјелини (Vukićević, 1998).

2. Људско вријеме и вријеме села

Људско вријеме као посебна категорија логосне енергије генеричности има свој објективитет у неумитном дјеловању на настајање и постојање људског рода тј. људске врсте, у оквиру којег настаје човјек и човјекове заједнице. Сеоска заједница у том контексту „прима” људско вријеме на специфичан начин.

Људско вријеме има приоритет логосне претпоставке настајања и постојања човјека и његове заједнице. Објективитет људског времена садржан је у времену села, као претпоставци (потенцијалној и актуелној) без које нема ни настајања ни постојања сељака и сеоске заједнице. Онто-антрополошке и гносеолошке претпоставке времена села објективно постоје (природа, људска природа, свијест, креативност, рад, језик, писмо, религија, филозофија, наука, култура), али њихову логосну-смисаону везу производи људско вријеме без којег нема ни сељака ни сеоске заједнице. Ову непобитну чињеницу настајања и постојања човјека и његове заједнице, свјесно или несвјесно, носи у себи сваки човјек и свака заједница, али сељак и сеоска заједница

на специфичан начин. У овој чињеници се осмишљава људска природа, све њене „добре” и „лоше” стране. Сами садржаји људске природе, и њихово аналитичко рашчлањивање, не откривају смисао живота на селу, већ њихово тумачење са становишта њихове логосне валентности (значења, значаја и смисла) у остваривању генеричке суштине сељака и његове заједнице. Сваки елемент људске природе у овом процесу има своје мјесто и улогу како у испољавању генеричке нужности, тако и у испољавању генеричке слободе. Људско вријеме је основна претпоставка за испољавање генеричке слободе, остваривањем генеричке нужности. Ниједан елемент људске природе се не искључује, већ се открива његово смисаоно значење у остваривању људског времена у складу са сеоским начином живота. У том смислу, објективитет сељаковог и времена сеоске заједнице налази се у људском времену. Али, нема објективитета ни људског времена без сељаковог и времена сеоске заједнице. „Пећински човек и неандерталац још увијек су позвани да нас подсећају гдје би били без религије, владе и труда” (Zerzan, 2017).

Људско вријеме у том процесу има карактер универзалне субјективизације људског рода: разни природни феномени (звјезда падалица, промјене у природи) имају исто значење; неухватљивост односа простора и времена; осјећај празнине; пролазност времена и немогућност човјека да га прати; неухватљивост времена – непрозирна даљина, али непрестано човјеково трагање за нечим, или изгубљеним, или кајање због свог прошлог времена и властитог понашања у том времену; изгубљено вријеме влада човјеком, оставља га без избора; потреба везе са одређеним простором; осјећај самоће; чекање времена; несхватљивост пролазности времена; лутање у времену; равнодушност, радозналост, заједништво, завист, потреба владања другим, без осјећаја времена као своје супстанцијалности; аутономија времена као временски објективитет „изнад” човјека, заборав битних вриједности свакидашњег живота (кућа, породица, посао) под утицајем нечег јачег, а необјашњивог (Ћераковић, 2002). То је логос људског времена и његова скривена енергија, која се показује на дјелу, али која не даје коначно објашњење конкретног, јер би тиме негирала своју универзалност, тј. саму себе. Људско вријеме је култивисана људска природа у виду значења, значаја и смисла, а то значи и вредновања, који детерминишу поглед на свијет сељака и његове заједнице. У питању је поглед на свијет, а не само на људску природу, што људском времену даје космички карактер и у случају времена села. Вријеме је категоријална (појмовно-вриједносна) детерминанта друштвене васионе, а не само антрополошка константа (Hartung, 2015) и, као таква, неизоставна смисаона претпоставка времена села. Социолошко тумачење времена села без ове претпоставке не може имати карактер објективног социолошког сазнања.

3. Сељаково вријеме (вријеме генеричко-искуственог друштвеног бића)

Сељак као члан сеоске заједнице има „своје” вријеме које се испољава у специфичном споју антрополошке и искуствене детерминисаности његовог друштвеног бића (Hartung, 2015). У том смислу сељак је увијек хомо дуплекс, антрополошког и

искуственог. Сељаково вријеме је посебан тип човјековог времена. Човјеково вријеме је јединство генеричког слоја друштвеног бића појединца и његовог искуства. „Човјек у модерном научном погледу на свијет одређен је као резултат природне историје и друштвене историје прогресивне еволуције организма и друштвеног развоја који он производи са својим вршњацима у сукцесији генерација кроз њихову практичну животну активност” (Hollitscher, 1985, str. 9). Тако човјеково вријеме афирмише појединца као хомо дуплекса: генеричког и искуственог. Сваки појединац је непрестано специфичан хомо дуплекс у својој операционалности антрополошког и искуственог. Сељаково вријеме операционализацију своје апстрактности (генеричког и антрополошког) и искуства остварује у сељаковој заједници, што непрестано прате противречности индивидуалног и колективног карактера. Непрестано је на проби елементарни ниво „онтолошке сигурности” сељака како у погледу континуитета властитог самоидентитета, тако и у погледу сталности предметно-материјалног окружења (Giddens, 1998). Када је у питању самоидентитет, сељак је у амбивалентној ситуацији на линији одржавања традиционалног или прихватања модерног. У сваком случају прати отуђеност од властитог времена.

Сељак може откривати смисао свог живота само у свладавању тих противречности у свом погледу на свијет, значи погледу на свијет који налази адекватну мјеру у границама трилогије људског, човјековог и човјечанског времена. Сељак не његује утопијску наду да ће преко туђега времена откривати смисао властитог живота. Сељак је свјестан своје немоћи да може освојити туђе вријеме прије него што освоји своје вријеме. То истовремено значи отвореност сељаковог времена према људском и човјечанском времену. Људско вријеме и човјечанско вријеме сељак може освајати једино преко отворености свог времена.

У цјеловитост и специфичност свакидашњег живота сељака Лефевр укључује: улогу природе у свакидашњем животу сељака; светковине; религиозне церемоније; календар светковина; период састајања, вечерњих сијела; гозбе на којима учествују сви становници села, садржај сеоских светковина; мјесто светковина и улога мјеста у свакидашњем животу села и сељака; улога сељака у припреми светковина; село као велика породица, начин живота, строга колективна организација; власништво и сеоска заједница; везе сусједних села, заселака из једне општине или других веза ван општине; културни садржаји светковина и свакидашњи живот сељака и села; спортске активности и игре; мушкарци и жене; свађе и непријатељства; редовни послови и ванредни послови и свакидашњи живот на селу; садржај слободног времена и доколице; приватно вријеме и свакидашњи живот итд. (Lefebvre, 1988, str. 169, 709; Vukićević, 2019).

Сви назначени елементи свакидашњег живота на селу провлаче се кроз људскост, било у позитивном било у негативном смислу, што представља нужну везу људског и сељаковог (човјековог) времена. То је она веза која се свјесно, а често и несвјесно, прихвата као најприроднија ствар човјечанског времена сеоске заједнице. Ниједан елемент ове везе, без обзира на своју значајност, не може садржати цјелину свакидашњег живота сеоске заједнице (Vukićević, 2013). Само њихова веза, у чијој је основи њихова логосна валентност, гради јединство сељаковог (човјековог) времена.

4. Вријеме сеоске заједнице као човјечанско вријеме

У повијесном настајању и постојању човјек ствара човјекову заједницу као прву своју својину у виду есенцијално-егзистенцијалне (метафизичко-физичке) афирмације људског рода. У том процесу се вријеме човјека (хомо дуплекса), објективизира као виши ниво човјечанског карактера, као вријеме човјекове заједнице. То је човјечанско вријеме, којим се човјек и човјекова заједница укључују у људско вријеме, као генеричко вријеме људског рода, али, истовремено, и потврђују објективитет људског времена, тј. његову стваралачку (творачку) снагу (потенцијалну и актуелну енергију). Значи, имамо на дјелу дијалектику генеричности, њену непрестану универзалност и конкретност (метафизику и физику). У њој се осветљава и свијетла и тамна страна људске природе, а без тога се не може тумачити настајање и постојање човјека и човјекове заједнице.

Специфичан тип споја универзалног и конкретног, у којем човјек својим временом испуњава простор, претварајући га у својину, представља сеоска заједница. Човјечанско вријеме (свјесног и несвјесног садржаја), које се наталожило повијесним процесом развоја сељакове заједнице, пресудно дјелује на формирање сељаковог погледа на свијет и откривање смисла сеоског живота. Логос људског времена претпоставља успостављање симетрије сељаковог и времена сеоске заједнице. Кардинално социолошко питање је: зашто се у досадашњем повијесном процесу развоја сељака и сеоских заједница ова симетрија не успоставља, већ однос људског, човјековог и човјечанског времена карактерише асиметрија са тенденцијама све веће асиметричности. Асиметричност, на линији односа човјековог и времена човјечанског, јавља се у разним облицима. „Данас живимо под строгим временским режимом. Тачно одређено радно вријеме, слободно вријеме, вријеме школовања и образовања. Тачно координисани распоред у саобраћају и у производњи” (Safranski, 2017, str. 106). Нарочити монопол човјечанског у односу на човјеково вријеме испољава се у новцу који добија вишеструку социјалну функцију и постаје темељни друштвени однос (Simmel, 2004). Главна последица, како су показала најозбиљнија емпиријска истраживања, је монополска позиција непроизводних (финансијског капитала) у односу на производне структуралне и системске компоненте друштва (Piketty, 2015; Vukićević, 2016; Zuboff, 2021).

Цивилизацијски бумеранг је и овдје дјеловао: оно што смо чинили са селом јуче, данас нам се враћа (Vukićević, 1998, 2003). „Еколошка катастрофа ће присилити постиндустријска, а нарочито информатичка друштва вјештачке интелигенције, да се врате у школу код сељачког друштва у погледу изналажења оптималне дистанце културног и природног система. Што прије, то боље” (Ćifrić, 1998).

Државна политика као кључни творац човјечанског времена сеоске заједнице не обезбеђује селу и сељаку елементарну стабилност друштвеног и материјалног окружења дјеловања. Последице оваквог односа према селу су не само физичке, већ много више метафизичке. Зато их је немогуће објаснити само узроком, нити „оузрооченом прошлости”. Програмска усмјереност државне политике мора бити усмјерена на стварање основа културе рефлексивне модерности у којој се потврђује традиција, не само на основу традиције, него и на основу нових сазнања, схватања и осјећања. У таквом програмском опредељењу човјечанско вријеме сеоске заједнице може открити смисаону перспективу живота села, тј. бити основа „враћања живота” селу.

5. Интерференција људског, сељаковог и времена сеоске заједнице

Логосна енергија генеричке суштине сељака и сељакове заједнице повијесно се диференцира у логосну валентност појединих компоненти начина производње сеоског живота. То даје карактер повезаности људског, сељаковог и човјечанског времена сеоске заједнице, повијесно заснованој на логосној валентности у оквиру детерминизма апсолутне нулте тачке времена друштвене васионе, тј. човјековог – друштвеног времена (Vukićević, 2019). Људско, сељаково и човјечанско вријеме сеоске заједнице представљају посебне нивое временитости апсолутне нулте тачке времена друштвене васионе, тј. човјековог – друштвеног времена, а то значи да ниједно не може задобити апсолутистички карактер. Сва три типа времена имају посебне улоге, функције, значај, значење и смисао у конститутивној и регулаторној установљености начина производње сеоског и друштвеног живота у цјелини. Због тога све компоненте сељаковог и времена сеоске заједнице нужно носе са собом универзални ниво, дубљи извор, необјашњив и недохватљив до краја. У тој интерференцији се испољава енергија апсолутне нулте тачке времена друштвене васионе, као човјеково – друштвено вријеме. Социолошка наука анализира структурне нивое интерференције људског, сељаковог и човјечанског времена сеоске заједнице и тумачи њихове логосне валентности које оне задобијају конкретним сеоским заједницама. Тиме социолошка наука теоријски и емпиријски, и уз дејство социолошке имагинације, настоји да открива симетријски карактер интерференције људског, сељаковог и времена сеоске заједнице са становишта квалитета и смисла сеоског живота.

То је случај са свим моментима људског времена. Они имају свој објективитет, али је задатак човјека и човјекове заједнице да откривају њихову људску тајанственост. Откривање тајанствености је начин живота који садржи вјечиту супротност људског, човјековог и времена човјекове заједнице. То је потрага за симетријом између ове трилогије времена, коју прати непрестана асиметрија. Симетрија и асиметрија се преламају на свим назначеним елементима сељаковог и друштвеног живота сеоске заједнице, при чему се јасно одсликавају границе људског, а то значи да их можемо тумачити само у границама људског (Vukićević, 2011).

Овдје имамо теоријско–методолошку и имагинативну основу за социолошку анализу и тумачење веома сложеног процеса интерференције људског, човјековог и човјечанског времена, у случају времена сеоске заједнице људског, сељаковог и времена сеоске заједнице (човјечанског).

Са каквим разлозима, или без разлога, се појављују мржња, обијест, необјашњива снага времена завичаја, такмичење, тежња и потреба да се влада другим, антагонистичка а не асоцијативна моћ итд. (Šćerapović, 2002). Социолошка анализа и тумачење морају имати у виду специфичност испољавања ових нивоа генеричности у људском, човјековом и човјечанском времену. У свим случајевима испољава се објективитет времена које влада човјеком и човјековом заједницом, али не на апсолутистички начин, већ уз нужно испољавање њихове аутономије (властите временитости). Ови моменти прате настајање човјека и сеоске заједнице, до њиховог конституисања са становишта карактера људског рода, али се непрестано враћају на ниво афирмације у нивоу човјека и човјекове заједнице. Човјек постаје објект свог (свјесног и несвјесног)

времена (Žižović, 2018). На дјелу је објективитет времена као посебне категорије (логосне енергије генеричности), и као човјековог времена (хомо дуплекса), и повијесно конституисаног човјечанског времена (нпр. времена завичаја). Систем вриједности несвјесног који изнутра дјелује и усмјерава дјеловање човјека на пут који није његов самосвјесни већ и утицај несвјесног, чији се извори налазе у дубини логосне енергије људског времена. То је Сјенка која својом унутарњом снагом тотално опредељује човјеково вријеме (Žižović, 2018). Она је испуњена несвјесним временом које се наталожило повијесним процесом развоја човјека и његове заједнице и која неумољиво дјелује на формирање човјековог погледа на свијет и откривање смисла живљења, а то значи конституисање човјековог времена (сељаковог). Снага несвјесног: буди жељу да се оно–несвјесно – сазна, коначно освијести и да „прође” кроз садашњост – садашње вријеме, да се осавремени. У томе је значај Јунговог открића, веће снаге несвјесног него свјесног у временском детерминизму људског живота. Несвјесно буди дубоке емоције, јер без њиховог иживљавања нема заокружења „живог живота”, нема властитог превредновања самог себе у споју култивисаног и искуственог „живог живота”. „Живи живот” прати генеричност која свим компонентама даје карактер људског времена, али и диференцирани карактер човјековог времена и времена човјекове заједнице. Људски бол се разликује и од бола човјека и бола човјечанског, јер припада читавом људском роду, значи има своју посебну генеричност у односу на човјека као хомо дуплекса или у односу на повијесно формирану човјечност у облику посебних колективитета односно човјевих заједница. Људски бол има своју универзалност ношену снагом логосне енергије оваплоћивања у болу човјековог времена и болу времена човјечанског. Нужност људског бола затворена у својој универзалности, ослобађа се, осмишљава се у човјековом времену и времену човјечанском. Без те везе људски бол остаје затворен до краја у својој неухватљивости, непредвидивости, неосјећајности. То је случај са свим категоријалним садржајима људског времена. Без човјековог времена и времена човјечанског они остају у властитој затворености и бесмислености, као што и ова времена остају затворена у властитој ограничениости и бесмислености без људског времена. Људски бол се не може открити и тумачити, сем у нераскидивом односу: људског, човјековог и човјечанског времена. У том контексту, људски бол остаје као неискључиви елеменат људске природе, али култивисан генеричким логосом и искуством сваког човјека и сваке човјекове заједнице.

Овдје се показује цјеловитост односа природе, људске природе и људског времена, све у виду отворених питања: како се успоставља симетрија људског времена и људске природе; како је однос људске природе и човјековог времена и времена човјекове заједнице детерминисан апсолутном нултом тачком човјековог – друштвеног времена као енергијом генеричности, и све то у контексту односа са природом уопште и њеним логосом – космичким логосом. Кидање логосне везе у овим односима нужно производи отуђеност човјековог времена, при чему је на највећем губитку управо човјек и човјекова заједница.

У ствари, долази до изражаја енергија логоса генеричке суштине човјека и његове заједнице, којој супстанцијални карактер даје апсолутна нулта тачка човјековог – друштвеног времена. У ствари афирмише универзалност људског времена, његов објективитет у односу на човјеково и човјечанско вријеме и чини га њиховом апстрактном претпоставком. Човјеку остаје тако људско вријеме као једина мјера, иако

немјерљива, да мјери своје вријеме, вријеме своје заједнице и вријеме природе. Својом немјерљивошћу и отвореношћу, људско вријеме пружа човјеку свестране могућности да у споју генеричког и искуственог формира свој поглед на свијет и открива смисао живота и да у том контексту осјети љепоте природе, добре и зле, познате и непознате људе. Људи без људског времена, као објективитета свог настајања и постајања, постају сићушни и туђи другим људима који цијене људско вријеме. То је диференција која настаје у повијесном развоју човјека и конкретних друштвених заједница. Чињеница која јасно говори о објективитету људског, човјековог и човјечанског времена и нужности њихове интерференције. Карактер интерференције људског, човјековог и човјечанског времена открива редуковање времена технике на техничко вријеме. На крају, у карактеру интерференције трилогије времена откривамо и феномен асимилације људске природе у виду технизације начина живота савременог човјека и његових заједница. Социолошка наука открива суштину ове асиметрије на плану односа између „отуђења и убрзања”, јер убрзање иде у супротном смјеру од оног који је иманетан логосу апсолутне нулте тачке човјековог времена (Hartmut, 2013).

Све те последице, можда и јаче, дјелују на конституисање времена села и упућују на сложеност сазнајног оквира социолошких изучавања времена села (Milić, 1986).

6. Традиционално и модерно у трилогији људског, сељаковог и времена сељакове заједнице

Вријеме села носи у себи противречност традиционалног и модерног/савременог више него било која друга област друштвеног живота. Ова противречност упућује социолошко тумачење времена села на сва темељна питања положаја села у одређеном друштву (Kostić, 1975, Vukićević, 2003). Социолошко сазнање у том погледу не може остати на нивоу генеричких компоненти традиционалног и модерног у времену села, нити само на аналитичком рашчлањивању и анализи њихових структурних садржаја. Теоријским и емпиријским сазнањима, а изнад свега социолошком имагинацијом, социолошка наука тумачи традиционално и модерно у времену села с обзиром на значај, значење и смисао који они имају за цјеловит начин производње друштвеног живота села. Тиме социолошка наука поставља и настоји да одговори на кључно питање: шта чини логосно јединство свих компоненти традиционалног, на једној страни, и на другој модерног, и шта их повезује у специфичној афирмацији генеричности времена села. Последице модерности кидају ову везу. Оне подстичу временско-просторно раздвајање, људе удаљавају чинећи непосредни контакт сувишним, што је у селу чинило суштину и рада и друштвеног живота. Имамо искоријењеност друштвеног система села у виду „издизања” друштвених односа из локалног контекста интеракције и њихово реставрирање у оквиру неодређеног протезања времена и простора (Giddens 1998, стр. 30).

Сви битни елементи традиционалног и савременог своје значење, значај и смисао добијају тек у интерференцији људског, човјековог и човјечанског времена. Интерференција се заснива на логосној валентности (значају, значењу и смислу) коју ови елементи добијају у сељаковом (човјековом) времену и времену сеоских заједница. Према томе, социолошко тумачење времена села мора поћи од социолошке

анализе (рашчлањености) садржаја времена сељака као конкретних појединаца и њихових конкретних сеоских заједница. У њиховим временима настаје специфичан спој људског, човјековог и човјечанског времена и, као резултат, вријеме села као специфичан спој прошлости, садашњости и будућности. Сва три момента времена су подложна негацији негације, у којој постају једно – садашњост. „Постоје три времена, и сва три су садашњост (Plotin, према Borges, 1990, стр. 64). Сва ова три момента времена, са социолошког аспекта, преламају се кроз логосну валентност садашњости људског, човјековог и човјечанског времена. Њихов повијесни израз значи непрестано прелажење у нешто ново (Jokić, 1983); за разлику од историје као непосредног догађања увијек имамо нову и прошлост и садашњост и будућност.

Социолошким истраживањем откривамо карактер интерференције људског, сељаковог и времена сеоске заједнице са становишта позитивне корелације генеричке нужности и генеричке слободе. Назначени ставови имају теоријско-методолошки значај хипотетичког карактера за социолошко разумијевање, тумачење и објашњење односа традиционалног и модерног у савременом селу (Vukićević, 2012a, 2012b, 2012c).

Наравно, све то претпоставља и однос сеоске заједнице и друштва, односно државе којој она припада. Вебер пише да традиционална власт легитимност ослања на „светост прастарих (‘одувек постојећих’) поредака и моћи, и кад се у њих верује на основу светости” (Weber, 1976, стр. 178). Веберовска ненадмашна социолошка прецизност истиче јасну позицију човјечанског времена („светост прастарих” значи повијесно формирано вријеме заједнице) и човјековог времена („вјеровање у светост поредака”).

Међусобна условљеност трилогије људског, човјековог и човјечанског времена у њиховом универзално-конкретном развоју представља кључну социолошку чињеницу за откривање суштине владајућих друштвених односа сеоске заједнице. Узроци се налазе у универзалним законима кретања људског рода и повијесним кретањима индивидуалног и колективног развоја сеоских заједница. Било какво парцијално тумачење не може дати објективно и ангажовано социолошко сазнање.

Вријеме села, као специфичан начин живота, увијек је било под утицајем интеграционих процеса који дјелују унутар одређеног друштва и на глобалном нивоу. Село је, данас поготово, препуштено безобзирној суровости тржишних законитости. Социолошка анализа и тумачење интеграционих процеса поставља у центар питање квалитета сеоског живота, који се, како смо већ назначили, испољава у „онтолошкој сигурности” сељака и његове заједнице. Конкретно говорећи, у питању је квалитет живота и начин производње друштвеног живота села у смислу афирмације ослобађања од „идиотизма сеоског живота”. И један и други моменат интеграционих процеса фундаментално су детерминисани карактером интерференције трилогије људског, сељаковог (човјековог) и времена сеоске заједнице (човјечанског). Једино позитивна корелација ове трилогије времена може обезбеђивати сигурну и ваљану перспективу живота на селу, сељака, сељакове породице и сеоске заједнице. Због тога, социолошка анализа и тумачење утицаја интеграционих процеса на село и сељака подразумеива идентификовање универзалних вриједности које носи људски род, човјевих онто-антрополошких и искуствених вриједности и вриједности које афирмише свака човјекова заједница, па и сеоска, на унутрашњем плану и глобалном плану односа човјевих заједница.

Данас се предузимају разноврсне мјере „враћања живота” селу, али све имају парцијални приступ који све више доводи до отуђења људског, човјековог и човјечанског времена у животу сељака и села, и због тога и немају очекиване резултате. Становници села, посебно млади, својим искуством потврђују ову чињеницу и нормално реагују – напуштају село. За откривање битних узрока ових процеса неопходна је социолошка анализа у циљу рашчлањивања мјеста и улоге људског, човјековог и човјечанског времена у којима се налази потенцијална и актуелна енергија настајања и постојања човјека и његове заједнице и на којој се заснива логосна валентност, тј. значај, значење и смисао свих компоненти живота. На егзактне показатеље социолошке анализе, уз социолошку имагинацију, ослања се социолошко тумачење које открива карактер интерференције која се остварује у назначеној трилогији времена. Једино у том сазнајном оквиру можемо открити суштинске узроке губитка вриједности традиционалне поруке: „Коме је родила породица, све му је родило”. На њој се градила перспектива традиционалног села и смисла живота у њему. Зашто данас породица, посебно породица на селу, нема вриједносну одредницу среће. Зато што се губи из вида да је породица као истинска људска потреба условљена карактером интерференције људског, човјековог и човјечанског времена и зато све парцијалне мјере остају на нивоу заблуде (Vučićević, 2012). Назначену условљеност носе са собом сва животна питања, посебно питања која садрже у себи цјелину смисла настајања и постојања човјека и његове заједнице. Такво је питање осјећаја среће које је дубоко сакривено у одредницама смисла живота, а оне су засноване на енергији (потенцијалној и актуелној) људског, човјековог и човјечанског времена. Ниједну компоненту срећног живота не можемо социолошки идентификовати и тумачити њено укупно значење, значај и смисао без мјеста и улоге коју имају људско вријеме, човјеково и човјечанско вријеме. На томе се заснива и етика одговорности за сва индивидуална и колективна дјеловања.

У том контексту посебну социолошку обухватност има феномен планирања будућности. Социолошко тумачење логосне цјелине планирања будућности мора се заснивати на социолошкој анализи, тј. рашчлањености људског, човјековог и човјечанског времена која прате онтологизацију људског рода и диференцијацију човјека и човјекове заједнице у њему. Планирање будућности мора садржавати, на свим нивоима, битне компоненте људског, човјековог и човјечанског времена са социолошком идентификацијом њихове логосне валентности које у свом споју дају смисао будућности (Höffe, 2016).

7. Вријеме села у идеалнотипској форми

Вријеме села је логосно јединство људског, сељаковог (човјековог) и човјечанског времена (времена сеоске заједнице). Логосна валентност ових времена обезбеђује њихову сувереност и истовремено способност производње супстанцијалности времена сеоске заједнице у виду категоријалне аутономности и истовремено отворености према друштвеној заједници у цјелини. Питање суверенитета времена, без обзира на то што има фундаментални сазнајни и практични значај, остаје у запаћку. „А потрајаће још док се велика тема времена не појави на политичкој агенди апсолутних хитности. Ради се о стицању суверенитета времена и очувању разноврсности личних времена”

(Safranski, 2017, str. 183). Шошана Зубоф изводи неспорну констатацију да „надзорни капитализам” тековинама технолошке револуције производи технолошки напредак. Али, утицајем на економију, политику и психологију људи оспорава људски прогрес (Zuboff, 2021). На основу ове констатације не можемо доћи до одговора на суштинско питање: због чега је настао раскол између техничког и људског прогреса. Узроци се налазе у губитку суверенитета човјековог и човјечанског времена и њихове позитивне корелације са људским временом. На тој основи се мора заснивати идеалнотипска форма времена села као посебног типа времена са неминовном унутрашњом структуром суверенитета људског, човјековог (сељаковог) и времена сеоске заједнице (човјечанског).

Вријеме села не трпи никакву идеалнотипску конструкцију наметнуту споља, која би њиме владала. Идеалнотипска форма времена села може бити само теоријско-методолошко **средство** које открива логосне претпоставке позитивне корелације људског, сељаковог и времена сеоске заједнице.

Тако идеалнотипска форма времена села има **сазнајни и практични** карактер. Сазнајни, у откривању симетрије људског, сељаковог и човјечанског времена сеоске заједнице и узрока појаве асиметрије. Практични, у изградњи конститутивне и регулаторне структуре друштвеног система одређеног друштва и мјеста и улоге сеоске заједнице у друштву и остваривању прогреса као задовољавања фундаменталних људских потреба.

Познато је да многе развијене земље имају дугорочну политику одржавања малих сеоских насеља чиме подстичу вишеструке циљеве: задржавају у њима дио становништва; смањују притисак на градове; подстичу нова мигрирања становништва у руралне просторе; оживљавају или отварају нове привредне активности; стварају услове за интеграцију појединих грана на урбаном и руралном простору (примјер туризма). Тако се стварају сеоске заједнице које својом аутономијом и унутрашњом организованошћу и аутентичном заинтересованошћу могу изазивати своје могућности и вршити адекватан утицај на друштво и државу у питањима значајним за њих.

Сва три типа времена, људско, сељаково и вријеме сеоске заједнице, сусрећу се у потреби постојања села, која није потреба само села и сељака, већ и потреба друштва у цјелини руралних и урбаних простора. Идеалнотипска форма времена села не значи аутархију сеоске заједнице, већ подразумева квалитативно посредовање, на принципу споја времена и прогреса, са свим областима друштвеног живота (руралног и урбаног простора, града и села, рада, очувањем природе и свих поставки одговорног одрживог развоја) (Fabian 2001).

Село је сва више потребно људима урбаних простора. Село је све више потреба као лијек тешког раскола савремене цивилизације и културе и опасног отуђења човјека и природе. Потреба постојања села подразумева све компоненте одговорног одрживог развоја човјека и човјекове заједнице. Она нема посебан циљ, јер није остварива ни у једном посебном циљу. Она, због тога, није искључива рационалистичка категорија, већ људска категорија која има у виду цјелину људске природе (свјесно и несвјесно, рационално и ирационално итд.) (Weber, 1976, str. 7).

„Према томе, замишљање једног рационалног делања, које је баш због тога што је рационално, лако разумљиво, служи социологији као тип (идеални тип) помоћу

кога се може разумети колико на стварно делање утичу ирационални чиниоци сваке врсте (афекти, заблуде) и колико ти чиниоци скрећу његов ток од чисто рационалног правца” (Ђурић, 1987, стр. 226).

Зато, идеалнотипска форма времена села служи као средство за откривање значаја, значења и смисла (логосне валентности) који имају поједине компоненте начина производње друштвеног живота села и положаја села у друштву. Она афирмише **смисаону перспективу** живота на селу, сеоску заједницу као заједницу општег добра, а то значи као људску заједницу. Ради се овдје о „идеалном типу” као методолошком средству социолошке науке, у ствари о појмовној конструкцији циљног рационалног дјелања на основу којег можемо све ирационалне, афективно условљене везе и понашања појединаца схватити и објаснити у контексту смисаоних кретања друштвених процеса (Vukićević, 2005). Тако конципирана идеалнотипска форма времена села повезује објективност и ангажованост социолошког сазнања, јер представља основ критичког односа према **вриједностима** са становишта афирмације позитивне корелације људског, човјековог-сељаковог и времена сеоске заједнице (човјечанског) у начину производње друштвеног живота села и односу друштва према селу. Битно је да се овдје узимају вриједности од универзалних људских вриједности заједнице која се проучава, до вриједности чланова заједнице, а то значи вриједности људског, сељаковог (човјековог) и времена сеоске заједнице (човјечанског) са становишта њихове генеричке смисаоне везе.

Реалитет идеалнотипске форме времена села мора се заснивати на друштвеним околностима, стратешким опредељењима и перспективама развоја села у контексту цјелине друштвеног развоја, имајући у виду природне, географске, демографске, привредне, економске и културне претпоставке одређеног руралног подручја. Основни циљ је формирање структуре сеоске заједнице која ће имати аутохтону и аутономну снагу за цјеловити прогресиван развој села у интересу руралног и урбаног становништва и друштва у цјелини (Höffe, 2016).

Неопходан услов за то је развој темељних знања о селу као специфичној друштвеној заједници. Данас смо много богатији знањем из агрономије, економије села, него са антрополошким и социолошким знањем о селу као специфичној друштвеној заједници. Без ових знања нема озбиљне идеалнотипске форме времена села као претпоставке за остваривање смисаоне перспективе развоја села. Овдје се не ради само о умном избору циљева, већ о проналажењу средстава за циљеве које је сам живот наметнуо спонтано (Marković, 1999). Живот на селу има не само онтолошку и епистемолошку, него и аксиолошку димензију (Пјин, 1998). Идеалнотипска форма села и практично-политички програми који се нуде на основу ње могу имати егзактну онтолошку основу и епистемолошку доказаност, али ако се у друштву не развија систем вриједности који све то подржава и прихвата, не могу се очекивати жељени резултати. Само у овој вези онтолошке и епистемолошке доказаности и критичког система вриједности, идеалнотипска форма времена села губи догматски карактер.

Према томе, идеалнотипска форма времена села јесте не само онтолошки и гносеолошки појам, него и вриједносни појам, што представља и његово аксиолошко, тј. критичко вриједносно одређење.

Slobodan R. Vukićević²
University of Montenegro, Faculty of Philosophy
Nikšić (Montenegro)

THE VILLAGE TIME IN A NEW COGNITIVE FRAMEWORK

(Translation In Extenso)

Abstract: The sociological cognitive framework of analyzing and interpreting the village time is founded on the trilogy of human, man's and humanity time. The general theoretical approach is specified on the village time with the sovereignty of human time, peasant's (man's) time and the village community (humanity) time. All three types of time have special roles, functions, importance, meaning and sense in the constitutive and regulatory establishment of the method of production of the village and social life on the whole. In their interference, the energy is manifested of the absolute zero point of the social universe time, as man's – social time. The work sketches an ideal-type form of the village time, which can be only a theoretical-methodological means revealing logos assumptions of the positive correlation of the human, peasant's and village community time. Such ideal-type form of the village of time has a cognitive and practical character. The cognitive one implies discovering the symmetry of human, peasant's and humanity time of the village community, and the causes of the appearance of asymmetry. The practical one implies the construction of a constitutive and regulatory structure of the social system of a certain society and the place and role of the village community in that society, with the aim of achieving progress as the fulfilment of fundamental human needs.

Keywords: human time, peasant's (man's) time, the village community time (humanity time), logos valence, interference, ideal-type form

1. Theoretical approach – the trilogy of time

The village is a specific man's community bearing the genericity of the humanity in itself and thus belonging to the social universe. The social universe, just as any special model of the universe, has its substantiality in absolute temporality that is differentiated in the form of a trilogy: human, man's and humanity time (Vukićević, 2019).

² vukicevic@t-com.me

Human time, as the logos energy of a generic character (potential and actual), is conditioned by absolute temporality to be embodied in man's and humanity time, i.e. to open its universal closeness in the form of man's and humanity time. This logos energy determines both man's and humanity time and follows the ontology of the creation and existence of the human species, man and man's community. It is an expression of the generic essence in which consciousness and conscience are merged (Assmann, 2013) and directed so that nothing human will go into non-being (Heidegger, 1985).

In the determinism of this logos energy, there is a prevailing monopoly position of any type of time: human, man's and humanity time. Therefore, the temporality of the absolute zero point of the social universe time is manifested in the trilogy of human, man's and humanity time, which in a generically necessary manner acts in all areas of social life, simultaneously allowing generic freedom (Vukićević, 2003).

This is where the theoretical-methodological cognitive is contained for an objective sociological analysis and interpretation of the village time as a specific constituent of the social universe.

In the sociological analysis, time can be divided into:

- Human time as the generic logos energy of the village time;
- Peasant's time (anthropological-experiential) as man's time of the village community members;
- Humanity time – historically constituted time of the village community (Vukićević, 2015).

Through the sociological analysis, we reveal the autonomy of the specified types of the trilogy of the village time, but simultaneously the necessity of their unity as well. Human time is confirmed through experience in peasant's time and humanity time of the village community. The results of the sociological analysis in the form of theoretical and empirical breakdown of structural components of the village time, including sociological imagination, constitute the cognitive basis of the sociological interpretation of meaning, importance and sense of the categorical unity of the village time to the peasant, the village community and the society as a whole (Vukićević, 1998).

2. Human time and the village time

Human time as a special category of the logos energy of genericity has its objectivity in the relentless action on the creation and existence of the humanity, i.e. human species, within which man and man's communities appear. The village community in that context "assumes" human time in a specific manner.

Human time has the priority of the logos assumption of the creation and existence of man and his community. The objectivity of human time is contained in the village time as an assumption (potential and actual) without which there is no appearance or existence of peasants and the village community either. Onto-anthropological and epistemological assumptions of the village time exist objectively (nature, human nature, consciousness, creativity, work, language, letter, religion, philosophy, science, culture), but their logos-meaning relationship is produced by human time without which there are neither peasants nor village communities. This indisputable fact of the creation and existence of man and his community,

consciously or not, is borne by every man and every community, but by the peasant and the village community in a specific manner. Human nature and all its “good” and “bad” sides are conceptualized in this fact. The very contents of human nature and their analytical breakdown do not reveal the meaning of life in the village, but their interpretation from the standpoint of their logos valence (meaning, importance and sense) in the realization of the generic essence of the peasant and his community. Each element of human nature has its own place and role in this process, both in the manifestation of generic necessity and in the manifestation of generic freedom. Human time is the basic assumption for the manifestation of generic freedom by realizing generic necessity. No element of human nature is excluded, but its sensible meaning is revealed in the realization of human time in line with the village way of life. In that respect, the objectivity of peasant’s and village community time is contained in human time. However, without objectivity there is no human time either without peasant’s time and the village community time. “Cave man and Neanderthal are still invoked to remind us where we would be without religion, government and effort” (Zerzan, 2017).

In that process, human time has the character of universal subjectivization of the human species: various natural phenomena (shooting stars, changes in the nature) have the same meaning; elusiveness of the relationship between space and time; the feeling of emptiness; the passing of time and man’s inability to follow it; elusiveness of time – opaque distance, but man’s constant search for something, either something lost, or the remorse because of the all time in the past and one’s own behaviour in that time; lost time rules the man, leaving him no choice; the necessity for being connected to certain space; the feeling of loneliness; waiting for time; incomprehensibility of the passing of time; wandering in time; indifference, curiosity, , togetherness, envy, the need to rule over others, with no feeling of time as one’s substantiality; autonomy as time objectivity “above” man, forgetting important values of every life (home, family, job) under the influence of something stronger, yet inexplicable (Šćepanović, 2002). That is the logos of human time and its hidden energy that is manifested in action, but does not give a final explanation of the concrete, because in that manner it would negate its universality, i.e. itself. Human time is the cultivated human nature in the form of meaning, importance and sense, which also includes evaluation; they determine the view of the world of the peasant and his community. It is the view of the world, and not only of the human nature, which gives a cosmic character to human time in the case of the village time as well. Time is a categorical (conceptual-value) determinant of the social universe, and not only an anthropological constant (Hartung, 2015) and, as such, an inevitable sensible assumption of the village time. Without this perspective, the sociological interpretation of the village time cannot have the character of objective sociological cognition.

3. Peasant’s time (time of the generic-experiential social being)

As a member of the village community, the peasant has “his” time that is manifested in the specific combination of anthropological and experiential determination of his social being (Hartung, 2015). In that respect, the peasant is always *Homo duplex* of the anthropological and the experiential. Peasant’s time is a special type of man’s time. Man’s time is the unity of the generic layer of the individual’s human being and his experience. “In the modern scientific worldview, man is determined as a result of natural history and

social history of the progressive revolution of the organism and the social development it produces with his peers in the succession of generations through their practical life activity” (Hollitscher, 1985, p. 9). Therefore, man’s time affirms the individual as *Homo duplex*: generic and experiential. Every individual is constantly specific *Homo duplex* in his operability of the anthropological and the experiential. Peasant’s time realizes the operability of his abstractness (generic and anthropological) and experience in the peasant’s community, which is constantly accompanied by the contradictions of the individual and collective characters. The elementary level of the peasant’s “ontological security” is constantly tested, both regarding the continuity of own self-identity, and regarding the permanence of the subject-material environment (Giddens, 1998). Speaking of self-identity, the peasant is in an ambivalent situation on the line of maintaining the traditional or accepting the modern. In any case, he is accompanied by alienation from own time.

The peasant can discover the meaning of his life only ion overcoming those contradictions in his worldview, i.e. the worldview that finds an adequate measure within the limits of human, man’s and humanity time. The peasant does not cherish a utopian hope that he will discover the meaning of his own life through someone else’s time. The peasant is aware of his helplessness when it comes to winning someone else’s time before winning his own time. That at the same time means openness of peasant’s time towards human and humanity time. Human time and humanity time can be won by the peasant only through the openness of his own time.

Lefebvre includes the following into the wholeness and specificity of the peasant’s everyday life: the role of nature in the peasant’s everyday life; holiday celebrations; religious ceremonies; holiday calendar; the period of meetings and evening gatherings; the venue of holiday celebrations and the role of the venue in the everyday life of the village and the peasant; the peasant’s role in the preparation of holiday celebrations; the village as a great family, way of life, strict collective organization; ownership and village community; relations of neighbouring villages and hamlets from one municipality, and other relations outside the municipality; cultural contents of celebrations and the everyday life of the peasant and the village; sports activities and games; men and women; quarrels and hostilities; regular and extraordinary jobs and village everyday life; content of the spare time and entertainment; private time and everyday life etc. (Lefebvre, 1988, p. 169, p. 709; Vukićević, 2019).

All the specified elements of everyday life in the village are reflected through humanity, either positively or negatively, which constitutes an indispensable relationship between human time and peasant’s (man’s) time. That is the relationship that is consciously, but often unconsciously as well, accepted as the most natural thing of humanity time of the village community. No element of this relationship, regardless of its significance, can contain the whole of the village community’s everyday life (Vukićević, 2013). Only their relationship based on their logos valence can build the unity of peasant’s (man’s) time.

4. Village community time as humanity time

In the historical creation and existence, man creates the man’s community as its first property in the form of the essential-existential (metaphysical-physical) affirmation of the human species. In that process, the time of man (*Homo duplex*) is objectivised as a higher

level of the humanity character, as the time of man's community. That is humanity time, through which man and man's community are included in human time, as generic time of human species but, at the same time, also confirm the objectivity of human time, i.e. its creative (generative) power (potential and actual energy). Namely, there is dialectics of genericity at work, its constant universality and specificity (metaphysics and physics). In it, the dark side of the human nature is also highlighted, without which it is impossible to interpret the creation and existence of man and man's community.

A specific type of the combination of the universal and the specific, in which man fills the space with his time, turning it into a property, is the village community. Humanity time (of conscious and unconscious contents), which has been accumulated through the historical process of the development of the peasant's community, crucially affects the formation of the peasant's worldview and discovery of the sense of village life. The *logos* of human time assumes the establishment of symmetry between peasant's time and village community time. A cardinal sociological question is: why in the former historical process of the development of the peasant and peasant's communities this symmetry is not established, but the relationship of human, man's and humanity time is characterized by asymmetry with the tendency of becoming larger. Asymmetry in the relationship between man's time and humanity time appears in various forms. "Today we live in a strict time regime. There is precisely determined working time, spare time, time of schooling and education. There is a precisely coordinated schedule in traffic and in production" (Safranski, 2017, p. 106). A particular monopoly of humanity time in relation to man's time is manifested in the money that assumes a multiple social function and becomes an essential social relationship (Simmel, 2004). The main consequence, as proved by the most serious empirical research, is the monopoly position of non-productive components (financial capital) towards the productive, structural and systemic components of the society (Piketty, 2015; Vukićević, 2016; Zuboff, 2021).

The civilization boomerang has been in action here as well: what we did with the village yesterday comes back to us today (Vukićević, 1998, 2003). "The ecological catastrophe will force post-industrial and particularly informatics artificial intelligence societies to return to the school in the village society in terms of finding an optimal distance of the cultural and natural systems; the sooner, the better" (Ćifrić, 1998).

The government policy as the chief creator of humanity time of the village community does not provide the village and the peasant with the elementary stability of the social and material environment of action. The consequences of this relationship towards the village are not only physical, but much more metaphysical. That is why it is impossible to explain them only by the cause or "cause-based past". The programmatic orientation of the government policy must be directed towards the creation of the foundations of the reflexive modernity culture in which tradition is confirmed not only on the basis of tradition, but also of some knowledge, understanding and feelings. In such programmatic orientation, humanity time of the village community can reveal a sensible perspective of village life, i.e. serve as the basis for "returning life" to the village.

5. Interference of human, peasant's and village community time

The logos energy of the generic essence of the peasant and the peasant's community are historically differentiated into logos valence of certain components of the production manners of village life. It gives a character of the connection of human, man's and humanity time of the village community, historically founded on logos valence within determinism of absolute zero point of social universe time, i.e. man's – social time (Vukićević, 2019). Human time, peasant's and humanity time of the village community represent special levels of temporality of the absolute zero point of time of the social universe, i.e. man's – social time, which means that none can assume an absolutist character. All three types of time have special roles, functions, importance, meaning and sense in the constitutive and regulatory establishment of the manner of the production of village and social life on the whole. That is why all the components of peasant's and village community time inevitable bear a universal level, a deeper source, inexplicable and elusive to the end. In that interference, the energy of the absolute zero point of social universe time is manifested as man's – social time. The sociological science analyzes the structural levels of the interference of human, peasant's and humanity time of the village community, and interprets their logos valences assumed in specific village communities. Thus sociological science theoretically and empirically, and with the effect of sociological imagination, strives to discover the symmetrical character of the interference of human, peasant's and village community time from the standpoint of the quality and meaning of village life.

That is the case with all moments of human time. They have their objectivity, but the task of man and man's community is to reveal their human mystery. Revealing mystery is a way of life that contains the permanent opposition of human time, man's time and man's community time. That is the search for symmetry in this trilogy of time, which is accompanied by constant asymmetry. Symmetry and asymmetry are refracted on all specified elements of peasant's and village community life, whereas the limits of human time are clearly reflected, which means that we can interpret them only within the boundaries of human time (Vukićević, 2011).

Here we have the theoretical-methodological and imaginative basis for the sociological analysis and interpretation of a rather complex process of human, man's and humanity time interference, in the case of the village community of human time, peasant's time and community (humanity) time.

We may wonder about the reasons, if any, for the emergence of hatred, recalcitrance, inexplicable power of the time of the homeland, competition, aspiration and need to rule over others, antagonistic but not associative power etc. (Šćepanović, 2002). The sociological analysis and interpretation must take into account the specific nature of the manifestation of these levels of genericity in human, man's and humanity time. In all cases, there is the objectivity of time ruling man and man's community – not in an absolutist manner, but with the necessary expression of their autonomy (own temporality). These moments follow the creation of man and village community to their constitution from the standpoint of the character of the human species, but they constantly return to the affirmation level at the level of man and man's community. Man becomes the object of his (conscious and unconscious) time (Žižović, 2018). There is the action of the objectivity of time as a special category (logos

energy of genericity) and as man's time (*Homo duplex*), and historically constituted humanity time (e.g. time of homeland). The value system of the unconscious that acts from inside and directs man's action on the road that is not his conscious choice, but also the influence of the unconscious, the sources of which are in the depths of the logos energy of human time. It is the Shadow that totally defines man's time with its internal power (Žižović, 2018). It is filled with the unconscious time that has accumulated in the historical process of the development of man and his community and that adamantly affects the formation of the man's worldview and the discovery of the meaning of life, which means the constitution of man's (peasant's) time). The power of the unconscious awakens the desire of the unconscious to be learnt, to finally become aware and "go" through the present – the present time, to become modern. This is the significance of Jung's discovery, greater power of the unconscious than of the conscious in the time determinism of human life. The unconscious awakens deep emotions because without their expression there is no rounding of the "living life", no own re-evaluation of oneself in the combination of the cultivated and experiential "living life". "Living life" is accompanied by genericity that gives all the components the character of human time, but also the differentiated character of human time and the man's community time. Human pain differs both from man's pain and humanity pain because it belongs to the whole human species, which means that it has its special genericity in relation to the man as *Homo duplex* of to the historically formed humanity in the form of separate collectivities, i.e. man's communities. Human pain has its universality carried by the power of the logos energy, the embodiment in the pain of man's time and in the pain of humanity time. The necessity of human pain is closed in its universality; it is liberated and conceptualized in man's time and in humanity time. Without that relationship, human pain remains closed in its elusiveness, unpredictability and insensitivity. That is the case with all the categorical contents of human time. Without man's time and humanity time, they remain in their own closedness and absurdity, just as these times remain closed in their own limitation and absurdity without human time. Human pain cannot be discovered and interpreted outside the inseparable relationship of human, man's and humanity time. Within that context, human pain remains a non-excluded element of the human nature, but cultivated by the energy logos and the experience of every man and every man's community.

Here the wholeness is manifested of the relation between nature, human nature and human time, in the form of open questions: how the symmetry between human time and human nature is established, how the relationship of human nature and man's time and man's community time is determined by the absolute zero point of man's time – social time as the energy of genericity, within the context of the relationships with the nature in general and its logos – cosmic logos. Breaking the logos connection in these relationships inevitably produces the alienation of man's time, whereas man and man's community actually suffer the greatest loss.

In fact, the energy is manifested of the logos of generic essence of man and his community, which is given its substantial character by the absolute zero point of man's – social time. Actually, the universality of human time is affirmed, its objectivity in relation to man's and humanity time, making it their abstract assumption. Therefore, human time remains to man as the only measure, although immeasurable, for measuring his time, the time of his community and the time of nature. With its immeasurability and openness, human

time provides man with the opportunities to form his worldview in the combination of the generic and the experiential and to discover the meaning of life, feeling the beauty of the nature, good and bad, known and unknown people within that context. People with no human time, as the objectivity of their appearance and existence, become small and alien to others who appreciate human time. That is the difference arising in the historical development of man and specific social communities. That fact clearly speaks about the objectivity of human, man's and humanity time and the necessity of their interference. The character of the interference of human, man's and humanity time reveals the reduction of *techne* time to technical time. Finally, in the character of the interference of the trilogy of time we also discover the phenomenon of the assimilation of human nature in the form of technicization of the way of life of modern man and his communities. The sociological science reveals the essence of this asymmetry in terms of the relationship between "alienation and acceleration", because acceleration goes in the opposite direction from the one that is immanent to the logos of the absolute zero point of man's time (Hartmut, 2013).

All those consequences affect perhaps even more the constitution of the village time and point to the complexity of the cognitive framework of the sociological research of the village time (Milić, 1986).

6. Traditional and modern in the trilogy of human time, peasant's time and peasant's community time

The village time bears the contradiction of the traditional and the modern/contemporary more than any other area of social life. This contradiction directs the sociological interpretation of the village time towards all basic issues of the village position in a certain society (Kostić, 1975; Vukićević, 2003). The sociological knowledge in that respect cannot remain at the level of generic components of the traditional and the modern in the village time, or only on the analytical breakdown and analysis of their structural contents. Through theoretical and empirical knowledge and, above all, sociological imagination, the sociological science interprets the traditional and the modern in the village time taking into account the importance, meaning and sense they have for the overall manner of the production of the village social life. Thus, the sociological science poses and tries to answer the crucial question: what makes the logos unity of all the components of the traditional, on one hand, and of the modern, on the other hand, and what connects them in the specific affirmation of genericity of the village time. The consequences of modernity break this tie. They encourage time-spatial separation, distancing people and making their direct contact superfluous, which used to constitute the essence of both work and social life in the village. The village social system has been eradicated in the form of "raising" social relationships from the local context of interaction and their restoration within the indefinite extension of time and space (Giddens, 1998, p. 30).

All important elements of the traditional and the modern assume their meaning, importance and sense only in the interference of human, man's and humanity time. The interference is based on logos valence (importance, meaning and sense) assumed by these elements in peasant's (man's) time and village community time. Accordingly, the sociological

interpretation of the village time must start from the sociological analysis (breakdown) of the content of the time of peasants as specific individuals and their specific village communities. In their times, a specific combination of human, man's and humanity time is formed and, as a result, the village time as a specific combination of the past, the present and the future. All three moments of time are subject to the negation of negation, in which they become one – the present. "There are three times and all three of them are the present (Plotinus, according to Borges, 1990, p. 64). All these three moments of time, from the sociological aspect, are refracted through logos valence of the presence of human, man's and humanity time. Their historical expression means constant transformation into something new (Jokić, 1983); unlike history as a direct event, we always have a new past, present and future.

Through the sociological research, we discover the character of the interference of human, peasant's and village community time from the standpoint of the positive correlation of generic necessity and generic freedom. The specified attitudes have the theoretical-methodological importance of a hypothetical character for sociological understanding, interpretation and explanation of the relationship between the traditional and the modern in the contemporary village (Vukićević, 2012a, 2012b, 2012c).

Of course, all that also presumes the relationship of the village community and the society, i.e. the state it belongs to. Weber writes that traditional power relies its legitimacy on the "sanctity of the ancients ('ever-existing') orders and power, and when they are believed on the basis of sanctity" (Weber, 1976, p. 178). Such Weberian unrivalled sociological precision emphasizes a clear position of humanity time ("sanctity of the ancients" meaning the historically formed community time) and man's time ("belief in the sanctity of orders").

Mutual conditioning of the trilogy of human, man's and humanity time in their universal-specific development represents the key sociological fact for discovering the essence of the prevailing social relationships of the village community. The causes lie in the universal laws of the movement of the human species and historical movements of the individual and collective development of village communities. Partial interpretation cannot give objective and engaged sociological knowledge.

The village time as a specific way of life has always been affected by integration processes that act within a certain society and at the global level. The village, particularly nowadays, is left to the reckless cruelty of market laws. The sociological analysis and interpretation of integration processes puts in the centre the question of the quality of the village life quality that is, as we have already stated, manifested in the "ontological security" of the peasant and his community. Specifically speaking, it is the quality of life and the manner of the production of the village social life in terms of the affirmation of the liberation from "village life idiocy". Both moments of integration processes are fundamentally determined by the character of the interference of the trilogy of human, peasant's (man's) and village community (humanity) time. The only positive correlation of this trilogy of time can ensure a secure and solid perspective of village life, the peasant, the peasant's family and village community. That is why the sociological analysis and interpretation of the effects of integration processes on the village and the peasant implies the identification of universal values borne by the human species, man's onto-anthropological and experiential values and the values affirmed by every man's community, including the village community, at the internal and global level of man's community relations.

Nowadays, various measures are undertaken to “return life” to the village, but all of them have a partial approach that increasingly leads to the alienation of human, man’s and humanity time in the life of peasants and villages, and that is why they do not achieve expected results. Villagers, particularly the young ones, confirm this fact by their experience and they react normally – by leaving the village. To discover important causes of these processes, the sociological analysis is needed in order to break down the place and the role of human, man’s and humanity time which hold potential and actual energy of the creation and existence of man and his community and which logos valence is based on, i.e. importance, meaning and sense of all life components. The exact indicators of the sociological analysis, together with sociological imagination, are relied upon by the sociological interpretation that reveals the character of the interference realized in the specified trilogy of time. It is only in that cognitive framework that we can discover the essential causes of the loss of the value of the traditional message: “He, who has a family, has everything”. The perspective of the traditional village and of the meaning of life in the village was built on it. The question arises why today’s family, particularly the family in the village, has no value determinant of happiness. The answer is because it is not taken into account that the family as a true human need is conditioned by the character of the interference of human, man’s and humanity time, and that is why all partial measures remain at the level of delusion (Vukićević, 2012). The specified conditionality is borne by all life questions, especially the ones that contain the wholeness of the meaning of the creation and existence of man and his community. One of those questions is the feeling of happiness that is deeply hidden in the determinants of the meaning of life, and they are based on the energy (potential and actual) of human, man’s and humanity time. No component of happy life can be sociologically identified and its overall meaning, importance and sense cannot be interpreted without the place and the role of human time, man’s and humanity time. That is what the ethics of responsibility for all individual and collective actions is based on.

A special place in that context is held by the phenomenon of future planning. The sociological interpretation of the logos whole of future planning must be based on the sociological analysis, i.e. the breakdown of human, man’s and humanity time accompanying the ontologization of the human species and the differentiation of man and man’s community within it. Future planning must contain, at all levels, important components of human, man’s and humanity time with the sociological identification of their logos valence that, in this combination, give a meaning to the future (Höffe, 2016).

7. The village time in the ideal-type form

The village time is the logos unity of human, peasant’s (man’s) and humanity (village community) time. The logos valence of these times ensures their sovereignty and, at the same time, the ability to produce substantiality of the village community time in the form of the categorical autonomy and concurrent openness to the social community on the whole. The matter of sovereignty, regardless of its fundamental cognitive and practical importance, remains in the background. “And it will last until the great topic of time appears on the political agenda of absolute urgencies. It implies obtaining the sovereignty of time and preserving the variety of personal time” (Safranski, 2017, p. 183). Shoshana Zuboff derives an

indisputable statement that “surveillance capitalism” produces technological progress with the legacies of the technological revolution. However, by affecting the economy, politics and psychology of the people it disputes human progress (Zuboff, 2021). According to this statement, we cannot reach the answer to the essential question: what brought about the split between technical and human progress. The causes lie in the loss of the sovereignty of man’s and humanity time and their positive correlation with human time. It is on this basis that the ideal-type form of the village time must be founded on as a special type of time with the inevitable internal structure of the sovereignty of human, man’s (peasant’s) and village community (humanity) time.

The village time does not suffer any ideal-type externally imposed structure that would rule it. The ideal-type form of the village time can be only a theoretical-methodological **means** of discovering logos assumptions of the positive correlation of human, peasant’s and village community time.

Such ideal-type form of the village time has a **cognitive** and **practical** character. The cognitive one implies discovering the symmetry of human, peasant’s and humanity time of the village community, and the causes of the appearance of asymmetry. The practical one implies the construction of a constitutive and regulatory structure of the social system of a certain society and the place and role of the village community in that society, with the aim of achieving progress as the fulfilment of fundamental human needs.

It is well known that many developed countries have a long-term policy of maintaining small rural settlements, thus encouraging multiple goals: they keep part of the population in them; they reduce the pressure on cities; they encourage new migration of the population to rural regions; they revive or open up new economic activities; they create conditions for integrating some branches in the urban and rural space (e.g. of tourism). That is how village communities are formed that can challenge their own abilities by their autonomy and internal organization and authentic interest, as well as have an adequate influence on the society and the state in the matters of importance to them.

All three types of time, human peasant’s and village community time, meet in the need for the existence of the village, which is not only the need of the village and peasants, but of the society as a whole of rural and urban space. The ideal-type form of the village time does not mean the autarchy of the village community, but implies the qualitative mediation, on the principle of combining time and progress, with all areas of social life (rural and urban space, the city and the village, the conservation of the nature, and all postulates of responsible sustainable development) (Fabian 2001).

The village is increasingly necessary to people from urban space. The village is an increasing need as a remedy for the grave split of the modern civilization and culture and dangerous alienation of man and the nature. The need for the existence of the village implies all components of responsible sustainable development of man and man’s community. It does not have a special goal because it is not achievable in any special goal. Accordingly, it is not an exclusive rationalist category, but a human category that takes into account the wholeness of the human nature (the conscious and the unconscious, the rational and the irrational etc.) (Weber, 1976, p. 7).

“Therefore, the imagination of a rational action that is, due to its rationality, easily understandable, serves to sociology as a type (ideal type) with the aid of which it can be

understood to what extent irrational factors of any type (affects, delusions) influence the actual action and how those factors deviate its course from the purely rationalist direction” (Đurić, 1987, p. 226).

That is why the ideal-type form of the village time serves as the means of discovering the importance, meaning and sense (logos valence) of certain components of the manner of the production of social life of the village and the position of the village in the society. It affirms the **sensible perspective** of the village life, the village community as a community of common good, i.e. as a human community. This is the “ideal type” as the methodological means of the sociological science, actually the conceptual structure of the targeted rational action on the basis of which we can understand and explain all irrational, affectively conditioned relationships and behaviours of individuals within the context of sensible trends of social processes (Vukićević, 2005). Thus conceived ideal-type form of the village time connects objectivity and engagement of the sociological knowledge because it constitutes the basis of the critical attitude towards **values** from the standpoint of the affirmation of the positive correlation of human, man’s-peasant’s and village community (humanity) time in the manner of producing the village social life and the society’s attitude towards the village. What is important is that here the values are taken from universal human values, the values of the analyzed community, to the values of the community members, i.e. the values of human, peasant’s (man’s) and village community (humanity) time from the standpoint of their generic sensible relationship.

The reality of the ideal-type form of the village time must be based on social circumstances, strategic orientations and perspectives of the village development in the context of the overall social development, taking into account the nature of the natural, geographical, demographic, trade, economic and cultural assumptions of the given rural region. The basic aim is the formation of the village community structure that will have autochthonous and autonomous strength for the overall progressive development of the village in the interest of rural and urban population and the society as a whole (Höffe, 2016).

A necessary condition for it is the development of the basic knowledge of the village as a specific social community. Nowadays we have much richer knowledge in the area of agronomy, village economy that in the area of anthropological and sociological knowledge of the village as a specific social community. Without such knowledge, there is no serious ideal-type form of the village time as an assumption for the achievement of a meaningful perspective of the village development. This does not imply only a sensible choice of goals, but also the finding of the means for the aims spontaneously imposed by life itself (Marković, 1999). Village life has not only ontological and epistemological dimensions, but also the axiological one (Iljin, 1998). The ideal-type form of the village and practical-political programmes offered on the basis of it can have an exact ontological basis and epistemological proof, but if the society does not develop a value system that will support and accept all of it, no desired results can be expected. It is only in this relationship of ontological and epistemological proof and the critical value system that the ideal-type form of the village time loses its dogmatic character.

Therefore, the ideal-type form of the village time is not only an ontological and epistemological concept, but a value concept as well, which also represents its axiological, i.e. critical value determination.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА:

- Assmann, A. (2013). *Ist die Zeit aus den Fugen?* München: Carl Hanser Verlag.
- Borges, L. H. (1990). *Borges oral*. Beograd: Rad. [In Serbian]
- Čifrić, I. (ed, 1989). *Environmental Dilemmas*. Zagreb: Sociološko društvo Hrvatske [In Serbian]
- Đurić, M. (1987). *Sociology of Max Weber*. Zagreb: Naprijed [In Serbian]
- Fabian, J. (2001). *Time and the Others*. Nikšić: Jasen. [In Serbian]
- Giddens, A. (1998). *The Consequences of Modernity*. Beograd: Filip Višnjić. [In Serbian]
- Hartmut, R. (2013). *Beschleunigung und Entfremdung*. Berlin: Suhrkamp Verlag.
- Hartung, G. (2015). *Mensch und Zeit*. Wiesbaden: Springer.
- Heidegger, M. (1985). *Being and Time*. Zagreb: Naprijed. [In Serbian]
- Höffe, O. (2016). *Is democracy capable of the future?* Novi Sad: Akademska knjiga. [In Serbian]
- Hollitscher, W. (1985). *Nature in the Worldview of Science*. Berlin: Akademie Verlag. [In German]
- Ilijin, I. (1998). *The Way of Spiritual Renewal*. Beograd: Logos [In Serbian]
- Jokić, V. (1983). *Marx's View of Art*. Nikšić: Centar za marksističko obrazovanje. [In Serbian]
- Kostić, C. (1975). *Sociology of the Village*. Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika Socijalističke Republike Srbije. [In Serbian]
- Lefebvre, H. (1988). *Rhythmanalysis: Space, Time and Everyday Life*. Zagreb: Naprijed. [In Croatian]
- Marković, M. (1999). *Social Thought at the Turn of the Millennium*. Beograd: Službeni list SRJ. [In Serbian]
- Milić, V. (1986). *Sociology of Knowledge*. Sarajevo: Veselin Masleša. [In Serbian]
- Piketty, T. (2015). *Le Capital au XXIe siècle*. Novi Sad: Akademska knjiga [In Serbian]
- Safranski, R. (2017). *Zeit – was sie mit uns macht und was wir aus ihr machen*, Erscheinen bei FISCHER. Taschenbuch: Frankfurt am Main.
- Simmel, G. (2004). *The Philosophy of Money*. Sremski Karlovci–Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića. [In Serbian]
- Šćepanović, B. (2002). *Mouth Full of Earth*. Beograd: Trpeze [In Serbian]
- Vukićević S. (2015). Generic Sublimate of Gender Communication. *Communicology*, Vol. 3, No. 6 (November-December), 118–128. [In Russian]
- Vukićević, S. (1990). *Homoprivatus*. Beograd: Naučna knjiga; Nikšić NIP Univerzitetska riječ. [In Serbian]
- Vukićević, S. (2003) *Montenegro at the Turn of the Millennium*. Cetinje: Centralna narodna biblioteka Republike Crne Gore »Đurđe Crnojević« [In Serbian]
- Vukićević, S. (1998). *The Myth of Science and Education*. Nikšić: Institut za filozofiju i sociologiju Filozofskog fakulteta; Cetinje: Obod. [In Serbian]
- Vukićević, S. (2005). *The Myth of Science and Education*. Beograd: Plato; Nikšić: Filozofski fakultet. [In Serbian]
- Vukićević, S. (2011). *Ontological Irrationalities of the Modern World*. Nikšić: Institut za sociologiju i psihologiju Filozofskog fakulteta. [In Serbian]
- Vukićević, S. et al, (2012a). *Society, Family, Youth*. Podgorica: CANU [In Serbian]

- Vukićević, S. (2012b). Globalization, human nature and the nature of Soviets / Inspiring Reflectiveness of Sociological Analysis of Professor Dobrenkov. New Delhi (International Institute of Sociology, 40th World Congress).
- Vukićević, S. (2012c). Globalization, human nature and the nature of Soviets (Inspiring Reflectiveness of Sociological Analysis of V. I. Dobrenkov). *Bulletin of Moscow University. Moscow: Ser. 18, (Sociology and Political Science)*, № 1, 33–52. [In Russian]
- Vukićević, S. (2013). Anthropocentrism: Existence against Essence. *Global Journal of Human Social Science, History Archaeology & Anthropology*, Volume XIII, Issue 1, 5–13. Global Journals Inc. (USA): Cambridge.
- Vukićević, S. (2019). *The Cosmic Logos of the Society*. Nikšić: Medijska kultura [In Serbian]
- Vukićević, S. (ed.) (2016). *Post-Socialism (Montenegro – Russia 1990–2015)*. Moscow: MGU M. V. Lomonosov; Nikšić: Institut za sociologiju i psihologiju, Filozofski fakultet Univerziteta u Crnoj Gori. Institut za sociologiju i psihologiju, Filozofski fakultet Univerziteta u Crnoj Gori. [In Russian]
- Weber, M. (1976). *Economy and Society I–II*. Beograd: Prosveta. [In Serbian]
- Zerzan, J. Future Primitive. Available at: www.primitivism.com/future-primitive.htm.
- Žižović, O. (2018). *Achilles' Tears*. Beograd: Fedon [In Serbian]
- Zuboff, S. (2021). *The Age of Surveillance Capitalism*. Beograd: CLIO [In Serbian]